

TANZANYA ÜLKE BİLGİ NOTU

DEİK/Türkiye – Tanzanya İş Konseyi

Türkiye-Tanzanya İş Konseyi iki ülke arasındaki mevcut iş potansiyelinin değerlendirilmesine katkıda bulunmak amacıyla 2011 yılı Ocak ayında kurulmuştur. İş Konseyi Tanzanya'dan müteahhitlik ve madencilik alanında heyetleri İstanbul'da ağırlayarak muhatapları ile bir araya getirmiştir. İş Konseyimiz karşı kanat kuruluşu Tanzanya Özel Sektör Kurumu (TPSF) ile üye firma ve iş insanlarının yatırım ve ticaretini başarıyla sürdürmeleri için çalışmaktadır.

İş Konseyimiz, özellikle Türk iş insanlarının Tanzanya'daki sorunlarının çözümü için ilgili makamlarla temaslarını sürdürmekte ve iş insanlarının geri bildirimlerini ilgili makamlara taşımaktadır.

Giriş, Tarih, Coğrafya, Nüfus

Tanzanya, 62 milyona yaklaşan nüfusu ile Doğu Afrika bölgesinin en büyük ülkelerinden birisidir. Doğusunda Hint Okyanusu, güneyinde Mozambik, Malavi, Zambiya; batısında Demokratik Kongo, Burundi, Ruanda; kuzeyinde de Uganda ve Kenya ile sınırı bulunmaktadır. Tanzanya'nın, Hint Okyanusu ile 1.424 km kıyısı bulunmaktadır.

Nüfusu oldukça gençtir. 2022 yılında yapılan son nüfus sayımına göre nüfusun yaklaşık %48'i 15 yaşın altındadır. 15-24 yaş arası nüfus ise toplam nüfusun yaklaşık %19'unu oluşturmaktadır. 15-64 yaş arası "çalışan nüfus" ise toplam nüfusun %52'sidir.

Bölgedeki ülkelerin pek çoğunun aksine Julius Nyerere liderliğinde bağımsızlığını kazandığı 1961 yılından beri Tanzanya'da hiçbir iç karışıklık yaşanmamıştır. Ülke halkı oldukça barışçıl ve misafirperverdir. Farklı din ve kültürler barış ve uyum içerisinde yaşamaktadır.

Ülkede 120'nin üzerinde kabile bulunsa da ulus olarak birlik sağlanmıştır. Svahili resmi dildir ve ülkenin her yerinde dil birliği sağlanmıştır. Resmi iş ve işlemler ile ticari ilişkilerde İngilizce oldukça yaygın olarak kullanılmaktadır. Dil bariyerinin olmaması Tanzanya'da yatırım ve ticareti oldukça kolaylaştırmaktadır.

Tanzanya'da ticaretin merkezi, eski başkent Darüsselam'dır. Darüsselam 5,4 milyonluk nüfusuyla ülkedeki en büyük ticaret ve liman şehridir. Ülkenin dış ticaretinin %75'inde bu liman kullanılmaktadır. Darüsselam limanı aynı zamanda az evvel bahsettiğim çevre ülkelerden denize kıyısı olmayanların uluslararası ticari faaliyetleri için çok önemli bir limandır.

Ekonomi ve Ticaret

Tanzanya, Afrika'da en hızlı büyüyen 10 ülkeden biridir. Geçtiğimiz 10 yılda yıllık ortalama %7 büyüme göstermiştir ve 2020 yılında orta gelirli ülkeler kategorisine yükselmiştir. Gayrisafi yurtiçi hasılasının 2023 yılında 85 milyar USD seviyesine ulaşması beklenmektedir.

Ülke ihracatının büyük kısmını altın, elmas, kahve, çay, kaju ve pamuk oluşturmaktadır. Altın ve elmas ihracatın yaklaşık %45'ini oluşturur. Kıymetli taşlar ve kömür, demir, nikel ve gümüş gibi endüstriyel madenler de ülkede bolca bulunmaktadır.

Güney Afrika ve Gana'dan sonra Afrika'nın en büyük 3. altın üreticisidir. Son dönemde devlet politikası olarak kendi altın rezervini oluşturmaya yönelmiş ve maden firmalarının doğrudan devlete satış yapmalarına olanak sağlamıştır.

Turizm de en ülkenin en büyük döviz kaynaklarından biridir. Ülkenin neredeyse %25'ini Serengeti, Ngorongoro krateri, Selous gibi pek çok doğal park ve av alanları oluşturmaktadır. Afrika'nın en yüksek dağı ve önemli bir turizm atraksiyonu olan Kilimanjaro dağı da Tanzanya'dadır. Ayrıca berrak denizi ve beyaz kumları ile bir diğer önemli turizm destinasyonu olan Zanzibar da Tanzanya'nın bir parçasıdır.

Politika ve Hükümetin Yönetim Vizyonu

Tanzanya gerek coğrafi konumu gerek zengin kaynakları ve genç nüfusu ile gerçekten yüksek ticaret ve yatırım potansiyeline sahiptir. Buna rağmen yatırımcılar Afrika'da yaygın görülen politik istikrarsızlık ortamından çekinebilirler. Ancak Tanzanya'da durum böyle değildir. Yine bölgedeki pek çok ülkenin aksine oldukça demokratik ve stabil bir politik ortamı vardır. Kurulduğu günden bu yana beş başkanlık değişimi barış içinde gerçekleşmiştir. Hatta şimdiki (altıncı) Başkan Sayın Hassan bir önceki başkan merhum Sayın Magufuli'nin vefatı üzerine hiçbir olumsuz vaka yaşanmadan yönetimi devralmıştır. Bu da bence, ülkedeki demokratik kurumların oturmuşluğunun bir göstergesidir.

Mama Samia ("Mama" Tanzanya kültüründe kadınlar için saygınlık belirten bir ifadedir ve Başkan Sayın Samia da "Mama Samia" olarak anılmaktadır.), ülkedeki bu barışçıl ortamı devam ettirmektedir. Yatırımı teşvik etmek için de pek çok yapısal hamleyi başarıyla icra etmektedir.

Mama Samia yönetim vizyonunu "4R" ile açıklar:

- 1. Reconciliation (Uzlaşma):** Mama Samia ülkenin gelişiminin ancak herkesin eşit hukuki, medeni ve ekonomik hak ve fırsatlara sahip olduğu bir uzlaşma ortamında mümkün olacağına inanmaktadır.
- 2. Resilience (Mukavemet):** Gelişim sürecinde elbette ekonomik, çevresel, sosyal ve politik sorunlarla karşılaşılacaktır. Mama Samia bu sorunlara karşı esnek ve mukavim olmak gerektiğini söyler.
- 3. Reforms (Reformlar):** Geçen zaman ile gerçekleşen değişikliklerle göre reformist bir yaklaşımla Tanzanya'nın da şekillenmesi gereğini ortaya koyar. Hatta bazen diğerlerinin henüz desteklemediği değişikliklerin yapılması için güçlü bir iradenin gösterilmesinin önemli olduğunu vurgular.
- 4. Rebuilding (İmar):** İstihdam ve yeni fırsatlar yaratacak yatırımların önemini ifade eder.

Mama Samia da ortaya koyduğu vizyon kapsamında ülkedeki uzlaşma ortamını sürdürmeye devam ediyor.

Tanzanya tüm dünyayı sarsan pandemi ve küresel tedarik zinciri krizini ardından gelen yüksek enflasyon baskısı altında ekonomik stabilitesini korumayı başarmaktadır. Halihazırda sağlam makroekonomik temelleri, zengin doğal kaynakları ve stratejik coğrafi konumu olan Tanzanya'nın "Resilience" vizyonu dahilinde isabetli mali politikalarla yönetildiğine hiç şüphe yoktur. Uluslararası saygın finans kuruluşlarının ekonomik risk değerlendirmelerinde de Sahra Altı Afrika'daki ülkeler arasında en düşük risk oranına sahip ülkelerden biridir. Uluslararası değerlendirme kuruluşlarından

Fitch, Tanzanya'nın kredi notunu "B+" ve görünümünü pozitif olarak değerlendirmiştir. Moody's ise kredi notunu "B1" olarak değerlendirirken görünümünü "stabil" olarak belirtmiştir.

Özel sektöre yönelik olumlu bir söylem değişikliğine paralel olarak, yatırım ortamını iyileştirmek için vaat edilen reformlar da şekillenmeye devam etmektedir. Mama Samia'nın yönetimi, çalışma izinleri sürecini iyileştirilmesi, özel 'Vergi Görev Gücü'nün feshedilmesi ve bölgesel ticaret iş birliğinin güçlendirilmesi dahil olmak üzere görev süresinin başlarında yapılan olumlu değişiklikleri temel alarak, yerel özel sektör kuruluşları ve kalkınma ortakları dahil olmak üzere paydaşlarla iş birliği yaparak iş ortamını iyileştirmeye ve yatırımcı güvenini yeniden kazanmaya çalışmaktadır.

Tüm bunlarla beraber, ülkenin altyapısını güçlendirmek için başlatılan milyarlarca dolarlık demiryolu ve enerji projelerine de "Rebuilding" vizyonu kapsamında muazzam önem ve öncelik vererek bu projelerin icrasını başarıyla sürdürüyor. Bu projeler tamamlandığında Tanzanya'nın art bölgesindeki ülkelerle bağlantısı güçlenecek, daha düşük maliyetlerle daha verimli taşımacılığın önü açılacak ve büyük sanayi yatırımları ve yeni istihdam alanlarının açılması için güçlü bir altyapı tesis edilecek.

Pazar Alanı, Pazarlara Erişim, Lojistik Altyapısı, Yatırım Fırsatları ve Teşvikler

Aslında Tanzanya'nın potansiyelini anlamak için art bölgesini de iyi anlamak gerekir. Tanzanya, coğrafik konumu, geçmişten gelen güçlü ve sağlıklı diplomatik ilişkileri, SADC (South African Development Community) ve EAC (East African Community) üyelikleri, yüksek kapasiteli limanları ve önemli bir kısmı tamamlanan ulaşım yatırımları sayesinde denize kıyısı olmayan Burundi, Ruanda, Güney Sudan, Uganda, Zambiya ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nin oluşturduğu yaklaşık 210 milyon nüfuslu bir Doğu Afrika pazarına da erişim sağlamaktadır. Doğu Afrika Birliği'nin başkenti Arusha da ülkenin kuzeyinde bulunmaktadır.

Afrika ülkelerinin yanı sıra Tanzanya, Birleşik Arap Emirlikleri, Hindistan ve Çin gibi güçlü pazarlarla da ticari ve diplomatik ilişkilerin her geçen gün daha da sağlamlaştırarak yatırımcıların bu pazarlara da erişimini artırmaktadır.

Ülke, 1400 km üzerindeki Hint Okyanusu kıyılarında bulunan üç adet derin deniz limanından dünya denizlerine açılmaktadır. Bunlardan ilki ve en önemlisi Darüselam limanıdır. Daha önce sözünü ettiğimiz gibi Tanzanya dış ticaretinin %75'i Darüselam limanında elleçlenmektedir ve denize kıyısı olmayan komşu ülkeler de dış ticaret ağına bağlanmak için bu limanı kullanmaktadır.

Tanga limanı ise Doğu Afrika'nın hizmet veren en eski limanıdır. İnşası devam eden genişletme ve yenileme işlerinin tamamlanmasının ardından yılda 3 milyon ton kargo kapasitesine ulaşılması hedeflenmektedir. Mtwara limanı ise ülke sahillerinin güney kesiminde Mtwara şehrinde ve yıllık 750.000 ton yük kapasitesine sahiptir.

Tarihi bir liman şehri olan Bagamoyo'da, Darüselam şehrinin 75 km kuzeyinde, 10 milyar USD değerinde bir yatırımla yeni bir mega liman yapılması planlanmaktadır. Geliştirilmeye devam edilen proje tamamlandığında bu limanın yıllık 20 milyon ton yük kapasitesine sahip olacağı öngörülmektedir.

Tanzanya; Darüsselam, Arusha ve Zanzibar'da bulunan üç uluslararası havalimanı sayesinde Avrupa, Orta Doğu ve Uzak Doğu ile doğrudan bağlantıya sahiptir. 2022'de Türkiye üzerinden Zanzibar'a THY ile 700.000 kişi seyahat etmiştir. Zanzibar'ın iç işlerinde bağımsız ve kendi hükümetinin olduğuna da bu noktada değinmek gerekir.

Ayrıca, Tanzanya ulusal havayolu firması Air Tanzania'ya yapılan yoğun yatırım sayesinde firma, Hindistan, Çin ve Güney Afrika dahil olmak üzere, dünyanın farklı noktalarına sefer düzenlemektedir.

Yatırımcılar kazançlarını hiçbir kısıtlama olmadan vergilerini ödemek ve diğer yasal yükümlülükleri yerine getirmek suretiyle ülkeden çıkarabilirler. Döviz tevdiat hesapları açabilir ve herhangi bir kısıtlama olmadan uluslararası döviz transferi yapabilirler. Tanzanya bankacılık sistemi dünya ile entegredir. Pek çok tanınmış uluslararası banka Tanzanya'da faaliyet göstermektedir.

Tanzanya'da yatırımlar millileştirme ve kamulaştırmaya karşı koruma altındadır. Yatırımların korunması ve teşviki için çeşitli ülke ve kuruluşlarla karşılıklı anlaşma ve mutabakatlara taraf olmuştur.

Yatırımların hukuki, ticari ve ticari olmayan risklere karşı korunması için ICSID, MIGA ve Afrika Ticari Sigorta Ajansı (ATIA) gibi çok uluslu güvenilir kuruluşların üyesidir.

Tanzanya tüm sektörlerde çeşitli yatırım fırsatları sunmaktadır. Ancak hükümet; tarım, madencilik, turizm, imalat, agro-işleme, ilaç, emlak, hayvancılık ve balıkçılık sektörlerini öncelikli olarak desteklemektedir.

Bu alanlarda yatırım yapmak üzere yatırımcılar cezbedilmesi için çeşitli teşvikler mevcuttur. Örneğin: Madencilik, altyapı, yol yapım, köprüler, demiryolları, havaalanları, elektrik üretimi, tarım işletmeleri, telekomünikasyon ve su hizmetlerine yatırımlar için gümrük vergileri, kurum vergileri ve KDV indirimleri söz konusudur.

Yukarıda belirtilen sektörlerde yapılan yatırımlarda sermaye bedeli gelir kaydedilen yıllarda %100 oranda vergiden düşülebilir. Transfer kısıtlaması yoktur. Tanzanya Hükümeti, yabancı yatırımcıların yatırımlarından elde edilen kazancı geri gönderme hakkını kısıtlamamaktadır.

Tanzanya Hükümeti ile yatırımcılar arasında çıkan herhangi bir ihtilaf müzakere yoluyla çözülebilir veya uluslararası tahkime başvurulabilir. Sermaye kredisi faizinin vergilendirilebilir gelirden düşülebilmesine müsaade edilmektedir ve yatırımcıların sermaye zararlarını devretme süresi için beş yıllık sınır kaldırılmıştır.

Türkiye – Tanzanya İlişkileri

Türkiye'nin Tanzanya ile ilişkileri Osmanlı Dönemi'ne dayanmaktadır. 16. Yüzyıldan sonra Piri Reis, Ali Reis gibi Osmanlı denizcileri özellikle Zanzibar'da faaliyetlerde bulunmuştur. Piri Reis, Kitab-ı Bahriye isimli eserinde Zanzibar'a (Zengibar) da yer vermiştir.

İki ülke arasındaki ticaret hacmi 2022 yılında yaklaşık 360 milyon USD seviyesinde gerçekleşmiştir. Bunun 318 milyon USD'sini Türkiye'den Tanzanya'ya ihracat oluşturmuştur. Bunların başında inşaat/taahhüt hizmetleri, demir-çelik ürünleri, taşıtlar ve tarım makinaları gelmektedir.

Son yıllarda olumlu yönde gelişen Türkiye – Tanzanya ilişkileri sayesinde Türk iş insanları Tanzanya'daki pozitif yatırım ortamından daha da verimli bir şekilde faydalanabilirler. Bu bağlamda, Doğu Afrika pazarında faaliyet gösteren ya da göstermek isteyen Türk iş insanlarının bu bölgedeki operasyonel merkezlerini Darüsselam'da konumlandırmalarını önemle tavsiye ediyoruz.

İki ülke arasındaki iyi ilişkileri güçlendirmek ve ticaret hacmini artırmak için 2009 yılında yeniden açılan Darüsselam Büyükelçiliğimiz Tanzanya'da yatırım ve ticaret yapmak isteyen iş insanlarına çok yardımcı olmaktadır.

Tanzanya vergi idaresinin yabancı iş insanlarına yönelik daha adil/makul bir yaklaşım göstermesi yatırımcı çekmek hususunda daha olumlu bir hava yaratacaktır. Her ne kadar Mama Samia döneminde önemli iyileşmeler kaydedilmiş olsa da Türk iş insanları özellikle gelir idaresinin bazı uygulamaları sebebiyle önemli sorunlarla karşılaşmaktadır. Hem iki ülke arasındaki iş hacminin artması hem de Tanzanya'daki yatırım ortamının daha da iyileşmesi için bu alandaki reformların sürdürülmesi gerekmektedir.